

STÄNDIGT DENNA KÄRNKRAFT

SÖREN HOLMBERG

Sammanfattning

Kärnkraften var med och avgjorde de mycket jämna valen 1976 och 1979. Frågan är om samma sak kan hända i valet 2022. Läget mellan regeringssidan och den konservativa oppositionen är mycket jämn. Liksom opinionen om kärnkraftens framtid i Sverige. Det senaste året har dock åsikterna om kärnkraften enligt SOM-institutets mätningar svängt över något till förmån av förslaget att använda kärnkraften, inte avveckla den. Men om kärnkraften skall vara med och påverka valutgången 2022 måste frågan uppfattas som viktig av många fler väljare än idag. I SOM-undersökningen hösten 2021 hamnar energi och kärnkraft först på plats 11 på väljarnas rangordning av viktiga samhällsproblem. Det är väl lågt för att kärnkraftsfrågan skall kunna spela en större roll i valet. Därtill är risken stor att kriget i Ukraina kommer att överskugga såväl kärnkraften som många andra frågor i valet.

En evighet, en kort sekund sjunger Carola i Thomas G-sons vinnande låt i svenska melodifestivalen 2006.¹ Det känns mer som att en evighet är den mest träffande beskrivning på hur länge kampen om kärnkraften pågått i Sverige. En kort sekund gäller definitivt inte. Motsättningen mellan partierna fortgår årtionde efter årtionde. Det är snart femtio år sedan kampen började på 1970-talet. En folkomröstning, flera riksdagsval och ett antal partiöverenskommelser har inte lyckats bilägga konflikten. Det senaste försöket till en avpolitisering – Energiöverenskommelsen 2016/17 – fallerade när Kristdemokraterna och Moderaterna lämnade 2019 och beslöt att satsa på kärnkraft, inte långsiktigt avveckla den. Kvar med målsättningen att elproduktionen skulle vara hundra procentigt förnybar år 2040, och kärnkraften avvecklad, stod Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Centerpartiet. Utanför Energiöverenskommelsen stöds tanken på en kärnkraftsavveckling också av Vänsterpartiet. Utanför Energiöverenskommelsen står även Liberalerna och Sverigedemokraterna, men de vill sedan länge satsa på kärnkraft, inte sätta stopp för den. Nu fick de sällskap av Kristdemokraterna och Moderaterna. Frontlinjen efter nypolitiseringsen av kärnkraften blir då fyra partier (V, S, MP, C) med målet att fasa ut kärnkraften mot likaledes fyra partier (L, KD, M, SD) som siktar på en fortsatt användning av kärnkraft i Sverige. Avvecklarpartierna önskar en helt *förnybar* elproduktion medan användarpartierna istället talar om en helt *fossilfri* elproduktion. Skillnaden är om kärnkraften, som är fossilfri men inte förnybar, skall vara med eller inte.

Styrkeläget mellan de två kärnkraftsblocken kan inte vara jämnare i riksdagen med 175 mandat för V, S, MP, C mot 174 mandat för L, KD, M, SD innan valet 2022. Bland väljarna var också åsiktsläget relativt jämnt innan covidpandemin slog till 2020. I SOM-institutets mätning år 2019 ville 43 procent se en långsiktig utfasning av kärnkraften mot 37 procent som tvärtom önskade en fortsatt användning. Resterande 20 procent uppgav ingen åsikt (Holmberg, 2020). Men utbrottet av pandemin våren 2020 förändrade det mesta. Människors, medias och politikens uppmärksamhet fokuserades på viruskrisen. Alla andra frågor blev mindre centrala och tappade i närvaro på den samhälleliga agendan.² Att diskutera och ”bråka” om elproduktion och kärnkraft blev mindre angeläget och fick mindre uppmärksamhet. Ett resultat av detta – en pandemieffekt – blev att de som ville förändra energipolitiken och satsa på mer kärnkraft tappade stöd i opinionen. Andelen kärnkraftsanhängare minskade från 37 procent 2019 till 31 procent 2020. Kärnkraftsmotståndarna fick se sitt opinionsstöd öka från 43 procent till 49 procent (Holmberg, 2021).

Frågan är nu vad som hänt i opinionen när den värsta pandemikrisen minskat något under 2021.³ De fyra kärnkraftsförespråkande partierna har kampanjat mer intensivt och offensivt än de fyra motståndarpartierna, som varit mer på defensiven. Har det betalat sig så att pandemieffekten raderats ut och stödet för kärnkraften åter har ökat? Eller har kärnkraftsmotståndarna lyckats behålla den stor opinionsledning som de fick när pandemin tog över 2020?

Utraderad pandemieffekt

Pandemieffekten som stärkte motståndet mot kärnkraft 2020 visade sig vara tillfällig. I den nationella SOM-undersökningen 2021 återgick kärnkraftsopinionen till ungefär samma läge som 2019, före covidutbrottet. Andelen kärnkraftsmotståndare är åter 43 procent precis som 2019 samtidigt som andelen kärnkraftsförespråkare ökar något till 40 procent från 37 procent 2019. En fortsatt men minskande ledning för kärnkraftsmotståndarna. En stor del av det opinionsförsprång som motståndet mot kärnkraft erövrade efter reaktorkatastrofen i Fukushima 2011 håller på att försvinna. Resultaten i tabell 1 och i figur 1 dokumenterar utvecklingen. Ett närstudium av hur opinionen förändrats visar att kärnkraftsanhängarnas upphämtning inleddes i och med valet 2018. Den kampanj för en satsning på kärnkraft som Ebba Busch (KD) initierade inför valet 2018 och intensifierade 2019 tillsammans med Moderaterna (förstärkt av L och SD) visade sig vara mycket framgångsrik. Och har varit fortsatt framgångsrik när oron för covidsmitta minskar under 2021. SOM-institutets mätningar visar att oron för att själv drabbas av coronaviruset går ned från 48 procent 2020 till 39 procent 2021.⁴ En tänkbar psykologisk process bakom sambandet mellan oro för covidsmitta och motstånd mot kärnkraft skulle kunna vara att personer med stark oro vill att samhället prioriterar bekämpning av pandemin och inte satsningar på annat. Men oavsett, när coronaoron minskar 2021 ökar ånyo stödet för att använda kärnkraften i Sverige.

Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige, 2010–2021 (procent)

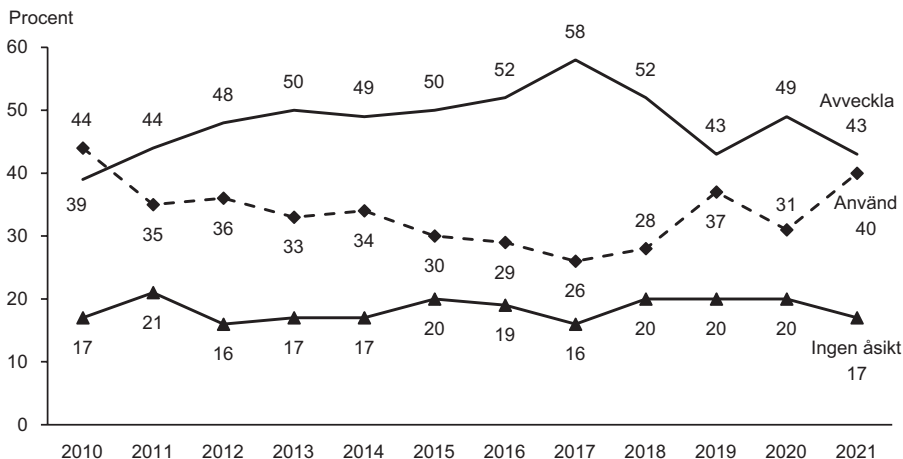
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Avveckla kärnkraften snarast	8	10	11	11	11	12	12	14	12	9	10	9
Avveckla kärnkraften, men utnyttja de kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut	31	34	37	39	38	38	40	44	40	34	39	34
Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som idag	27	24	25	23	25	22	19	17	17	23	19	20
Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än de nuvarande i framtiden	17	11	11	10	9	8	10	9	11	14	12	20
Ingen uppfattning/ej svar	17	21	16	17	17	20	19	16	20	20	20	17
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	1 653	1 597	1 524	1 644	1 705	1 738	1 650	1 827	1 797	1 730	1 871	1 610

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?' Svarsalternativen framgår i tabellen. De svarande ombads att endast välja ett alternativ. Denna frågeformulering ställdes första gången i den nationella SOM-undersökningen 2020. Under perioden 2010–2019 användes samma fråga men med något andra svarsalternativ 'avveckla kärnkraften snarast', 'avveckla kärnkraften, men utnyttja de 10 kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut', 'använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer' och 'använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden'. Samtliga som fått frågan ingår i procentbasen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2021.

Det ökade stödet för att långsiktigt använda kärnkraften syns också tydligt i SOM-institutets övriga tre mätningar av svenska folkets åsikter om kärnkraften. I samtliga fall svänger opinionen tydligt över i kärnkraftspositiv riktning 2021. Om man tudelar resultaten visar det sig i alla tre mätningar att opinionsövertikten är på kärnkraftsanhängarnas sida. Och något starkare än 2019, och för de två mätningar som kan jämföras tillbaka till före Fukushima till och med starkare än då. Med andra ord, i undersökningen 2021 visar tre av fyra mätserier ett visst försteg för anhängarna av svensk kärnkraft. Försteget varierar med mellan 8 och 14 procentenheter i de tre studierna – inget dramatiskt försteg men dock klart statistiskt signifikant. Den fjärde mätserien uppvisar ett jämnt läge, men med en svag ledning för kärnkraftsmotståndarna på 3 statistiskt inte säkerställda procentenheter.

Figur 1 Avveckla eller använd kärnkraften på lång sikt? Opinionsutvecklingen, 2010–2021 (procent)

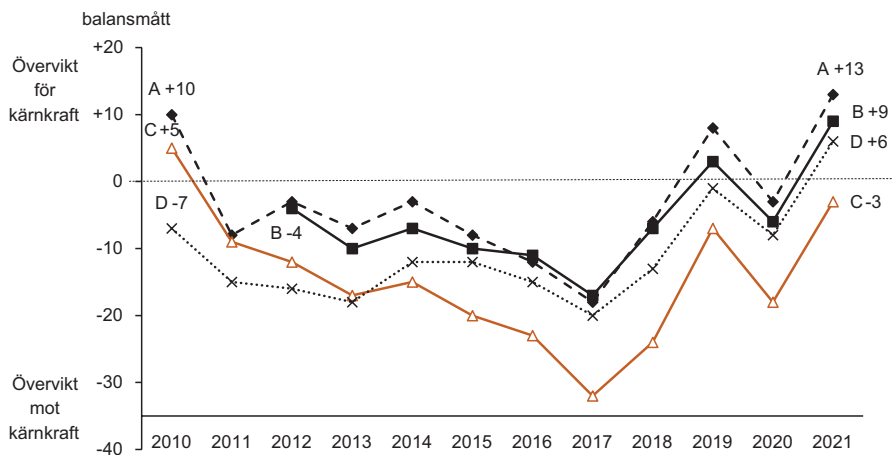

Kommentar: För frågans lydelse, se tabell 1. Procenten har beräknats bland samtliga som fått frågan respektive SOM-undersökning. Antalet svarspersoner är ca 1 500–1 900 för de olika undersökningsåren. Kärnkraftsolyckan i Fukushima inträffade i mars 2011, ungefär ett halvår innan den nationella SOM-undersökningens höstmätning 2011.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2021.

Nivåskillnaderna i stödet för kärnkraften illustrerar att resultaten av mätningar i kärnkraftsfrågan är känsliga för hur enkätfrågorna är utformade. Frågor som spørjer om kärnkraftens långsiktiga vara eller icke-vara tenderar att ge ett något större stöd åt kärnkraftsmotståndarna – det vill säga åt att kärnkraften långsiktigt skall avvecklas (se figur 2, frågorna C och D). Men förändringarna i kärnkraftopinionen över tid ser likadan ut oavsett hur frågorna är utformade. Uttryckt med statistisk jargon är nivåskattningarna något olika medan förändringsskattningarna är desamma. Det betyder att vi kan ha stor tilltro till att de opinionsförskjutningar vi har sett i kärnkraftsfrågan efter Fukushima, och nu senast i samband med pandemin och det konservativa blockets kärnkraftskampanj, inte är statistiska slumpprodukter. Förändringarna har skett och de har varit förhållandevis tydliga.

Kärnkraftsanhängarna har hämtat in kärnkraftsmotståndarnas försprång från pandemiåret 2020. Opinionsläget inför valet 2022 är nu jämnt, precis som läget mellan partiblocken i nuvarande riksdagen. Valutgången kan bli avgörande för kärnkraftens framtid i Sverige.

Figur 2 Stödet för kärnkraften bland svenska folket, 2010–2021 (balansmätt)

- A.** Andel satsa mer/satsa ungefär som idag minus andel satsa mindre än idag/helt avstå från energikällan.
- B.** Andel mycket/ganska positiv till kärnkraft minus andel mycket/ganska negativ.
- C.** Andel använd kärnkraft långsiktigt i Sverige minus andel avveckla kärnkraften.
- D.** Andel dåligt förslag minus andel bra förslag på påståendefrågan: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften".

Kommentar: Balansmätt beräknas genom att andelen dåligt förslag (eller motsvarande) dras från bra förslag och varierar mellan -100 och +100. -100 innebär att samtliga svarar dåligt förslag, +100 att samtliga svarar bra förslag. Fler analyser redovisas i Jönsson & Holmberg (2022).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2021.

Socioekonomiska och demografiska samband

Två demografiska skillnader var tydliga i röstningen om kärnkraften i folkomröstningen 1980. Kvinnor och yngre personer röstade mycket mer på den mest kärnkraftsnegativa linjen (3:an) än män och de äldsta väljarna. Skillnader i röstning mellan olika yrkesgrupper var mindre påtaglig, bortsett från att den fåtaliga gruppen jordbrukare röstade mycket starkt på linje 3 (Holmberg & Asp, 1984). Om vi ser på motsvarande samband under åren efter Fukushimaolyckan 2011 återfinns vi ett igenkännbart mönster för könsskillnaderna i inställningen till kärnkraft (se tabell 2). Kvinnor är fortfarande klart mer negativa än män. I SOM-undersökningen 2021 önskar enbart 26 procent bland kvinnor att använda kärnkraften långsiktigt. Bland män är samma andel hela 55 procent.

När det gäller ålder har däremot sambanden förändrats. Sedan 2011 har yngre blivit mer positiva till kärnkraft medan äldre blivit mer skeptiska eller förblivit stabila i sina åsikter. Förändringen har lett till att åldersskillnaderna mellan yngre

och äldre blivit klart mindre. Dock en viss mindre skillnad kvarstår – äldre är fortsatt något lite mer för att långsiktigt använda kärnkraften än yngre.

Sambanden när det gäller yrke har också ändrats jämfört med hur det såg ut i folkomröstningen 1980. Jordbrukare tenderar fortfarande att vara bland de mest kärnkraftsskeptiska, men en nyhet är att arbetare och högre tjänstemän skiljer sig klart åt i åsikterna om kärnkraften idag och så var det inte i folkomröstningen 1980. Då röstade både arbetare och högre tjänstemän på linje 3 i ungefär samma utsträckning (ca 30–35 procent), arbetare något mer. I sentida mätningar på 2000-talet tenderar arbetare och högre tjänstemän skilja sig mer åt. I den nationella SOM-undersökningen 2021 föredrar 39 procent bland arbetare att långsiktigt använda kärnkraften. Motsvarande andel bland högre tjänstemän är 53 procent. Klasskillnaderna i synen på kärnkraftens framtid är tydligare idag på 2020-talet än när Sverige folkomröstade om frågan i början av 1980-talet.

Opinionsförändringen i riktning mot mer stöd för att använda kärnkraften mellan 2020 och 2021 var på 9 procentenheter. I några sociala grupper var den kärnkraftspositiva förskjutningen något större, till exempel bland män (+11 procentenheter), bland äldre (+11), bland lågutbildade (+16) och på landsbygden (+11). Något mindre förändringar kan iaktas för exempelvis kvinnor (+5) och storstadsbor (+2). Den större stabiliteten för kvinnors kärnkraftsåsikter över tid är inte unik för åren 2020–2021. Så har det sett ut under de senaste fem åren. Mäns åsikter om kärnkraften har varit mer lätttröliga. En möjlig tolkning skulle kunna vara att mäns attityder under senare år blivit mer påverkade av det högerkonserverativa blockets kampanj men också mer kortsiktigt av viruspandemin. Kvinnors inställning har varit mer värderingsgrundad och därmed mindre lättpåverkad av olika mer eller mindre kortvariga opinionsvindar.

Kärnkraftens ideologiska och partipolitiska kopplingar

Svenska folkets åsikter i kärnkraftsfrågan skiljer sig mycket tydligare åt mellan olika politiska grupper än mellan olika sociala eller demografiska grupper. Och så har det alltid varit. Kampen om kärnkraften är i huvudsak en politisk strid, inte en social strid. Från början var konflikten inte kopplad till den dominerande vänster-högerdimensionen i svensk politik. Väljarnas åsikter om kärnkraften hade inget samband med var de stod ideologiskt på vänster-högerskalan (Korpi, 1980; Vedung, 1979). Men det har ändrats drastiskt. Sedan slutet på 1990-talet – när kärnkraften började avvecklas i och med reaktorstängningarna i Barsebäck – är svenska folkets åsikter om kärnkraften mycket klart kopplade till ideologisk position till vänster eller till höger (se figur 3). Väljare till vänster tenderar att vara för en långsiktig avveckling medan väljare till höger tvärtom vill fortsätta att använda kärnkraften. I den nationella SOM-undersökningen 2021 är enbart 16 procent av de svarande klart till vänster positiva till att långsiktigt använda kärnkraften. Motsvarande andel bland personer klart till höger är mycket högre – hela 74 procent.

Tabell 2 Andel som är för att kärnkraften används efter social och politisk gruppstillhörighet, 2010–2021 (procent)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Samtliga	44	35	36	33	34	30	29	26	28	37	31	40
Man	57	49	47	47	47	44	40	36	40	54	44	55
Kvinna	31	23	25	19	22	18	19	14	16	20	20	26
16–29 år	30	21	25	23	28	21	24	23	21	35	27	37
30–49 år	41	36	34	35	34	28	31	23	27	36	34	41
50–64 år	40	38	40	34	33	30	29	29	30	38	34	41
65–85 år	49	40	40	34	36	33	30	24	30	37	29	40
Lågutbildade	40	30	36	31	30	28	28	26	21	39	26	42
Medellåg	45	32	35	38	39	32	30	29	29	39	32	40
Medelhög	44	40	37	32	36	27	29	23	32	36	36	41
Högutbildade	47	40	37	32	31	28	30	23	28	35	33	43
Arbetarhem	35	31	30	29	28	25	26	23	24	32	28	39
Tjänstemannahem	55	41	40	35	36	32	32	26	29	39	35	40
Högre tjänstemannahem	56	55	57	49	46	39	40	30	41	41	43	53
Jordbrukarhem	43	25	26	25	35	21	13	19	19	36	23	38
Företagarhem	50	38	52	36	46	38	34	37	39	54	40	52
Landsbygd	40	32	35	32	32	30	20	29	22	40	32	43
Tätort	42	32	39	38	34	31	26	22	27	35	33	45
Stad	47	38	38	33	35	30	32	28	31	37	32	42
Storstad	43	36	32	31	35	26	32	18	27	35	32	34
Klart till vänster	22	22	18	20	11	9	13	15	10	19	12	16
Något till vänster	27	26	28	23	25	17	16	14	17	23	23	25
Varken vänster eller höger	38	29	27	27	31	23	26	20	24	29	22	35
Något till höger	58	43	52	45	47	43	39	33	39	47	45	58
Klart till höger	70	60	67	58	56	56	60	54	53	65	62	74
V	14	21	13	12	16	15	15	12	8	17	10	17
S	33	29	27	25	26	16	20	17	18	25	20	26
MP	13	10	18	11	8	8	2	13	7	14	18	11
C	38	25	27	17	32	27	24	23	17	27	23	34
FP/L	62	53	43	38	49	45	50	33	33	32	42	61
KD	51	39	34	40	42	46	20	23	31	56	49	67
M	63	51	58	53	53	39	43	35	49	55	45	62
SD	63	54	50	49	49	53	48	50	50	55	55	66
FI	-	-	-	-	-	12	0	5	11	-	-	-
Inget parti	24	21	16	20	24	25	19	19	20	29	24	31

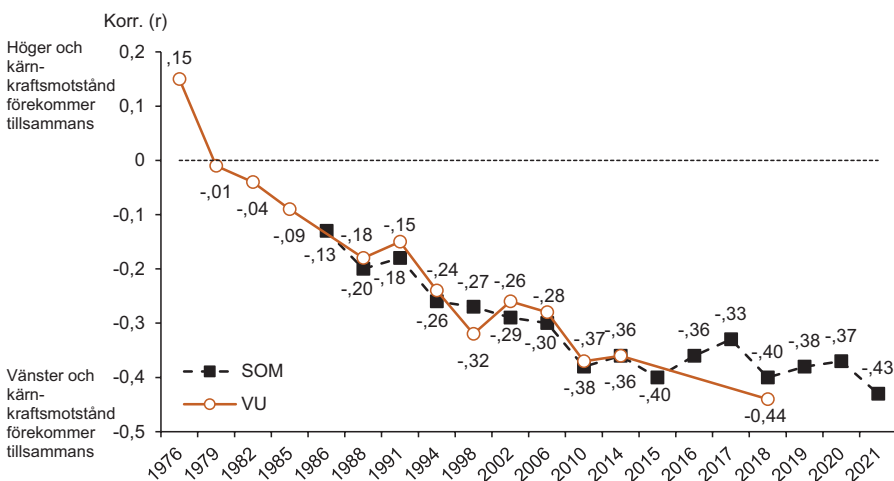
Kommentar: Frågeformuleringen redovisas i tabell 1. Samtliga som deltagit i den nationella SOM-undersökningen ingår i procentbasen. Antalet svarspersoner är ca 1 500–1 900 respektive undersökningsår.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2021.

En differens på hela 58 procentenheter, en rekordhög skillnad. Den ideologiska vänster-högerkopplingen i kärnkraftsfrågan är den starkaste som uppmäts sedan mätningarna började på 1970-talet. Kärnkraftsmotsättningen som åsiktsmässigt började som en konflikt på tvärs mot vänster-höger i svensk politik har idag blivit en mycket tydlig vänster-högerfråga.

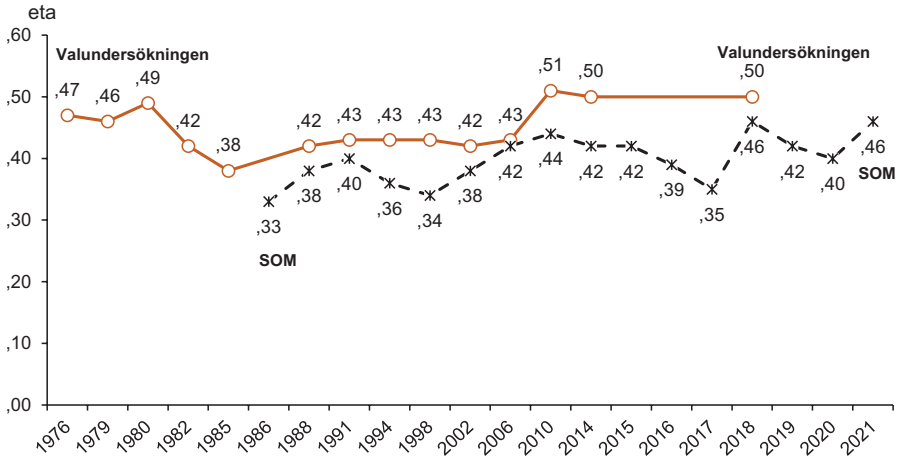
Men kärnkraftsmotsättningen har också sedan början på 1970-talet en klar koppling till kampen om miljön. Motståndare till kärnkraften tenderar att vara mer åt det gröna hållet medan kärnkraftsförespråkare oftast är mer åt det gråa hållet. Detta äldre mönster finns kvar och syns tydligt i den nyare klimatfrågan. Den nationella SOM-undersökningen 2021 visar att ju oroligare människor är för ”förändringar i Jordens klimat” desto *mindre* vill de använda kärnkraft.⁵ Kärnkraftsanhängarnas argument att kärnkraften behövs för att bromsa Jordens uppvärmning har inte bitit särskilt väl bland klimatoroliga personer. De föredrar förnybara energikällor som sol och vind framför kärnkraft.

Figur 3 Sambandet mellan svenska folkets ideologiska vänster-högerposition och åsikten om kärnkraftens framtid, 1976–2021 (korrelationskoefficient, r)

Kommentar: Den subjektiva vänster-högerskalan är elvgradig i Valundersökningen (VU) och femgradig i SOM-undersökningen. Kärnkraftsåsikten har i Valundersökningen mätts med en tudelad fråga – för eller emot kärnkraft (utom 1976). I den nationella SOM-undersökningen har använts en femgradig kärnkraftsfråga fram till 1995, därefter en fyrgradig. Korrelationskoefficienten (r) kan variera mellan -1.00 och +1.00.

Källor: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021 samt Valundersökningen 1976–2018.

Figur 4 Sambandet mellan partisympati och kärnkraftsåsikt, 1976–2021 (eta)

Kommentar: Eta är ett sambandsmått som kan variera mellan 0,00 (lägst) och 1,00 (högst). Antalet partier (oberoende variabel) varierar över åren från sex 1976–1980, sju 1982–1990, åtta 1991–1994, sju 1995–2005, åtta 2006–2013, nio 2014–2017 och åtta 2018–2021. I Valundersökningarna och i den nationella SOM-undersökningen har partivariabeln definierats som bästa parti. Kärnkraftsåsikterna (beroende variabel) har i Valundersökningarna (utom 1976) mätts med en tudelad fråga – för eller emot kärnkraft. I den nationella SOM-undersökningen har använts en fråga med fem svarsalternativ fram till 1995, därefter fyra.

Källor: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021 samt Valundersökningen 1976–2018.

Men oavsett den ideologiska kopplingen, väljarnas åsikter om kärnkraften har ända sedan konfliktens början för femtio år sedan haft ett mycket starkt samband med vilket parti de sympatiserar med. Partipreferenserna har i stor utsträckning strukturerat åsikterna i kärnkraftsfrågan. Graden av partipolitisering har varit hög bland väljarna. Med hjälp av statistisk sambandsanalys kan man visa hur graden av koppling mellan partisympati och kärnkraftsåsikt sett ut i Sverige sedan mitten av 1970-talet. Det sambandsmått som används är eta som kan variera mellan 0,00 (lägst) och 1,00 (högst). Resultaten från de nationella SOM-undersökningarna kompletteras med jämförbara resultat från de Valundersökningar som genomförs av Valforskningsprogrammet i Göteborg (Holmberg, 2018; Oscarsson & Holmberg, 2016). Utfallen är mycket likartade, vilket ökar tilltron till resultaten (se figur 4).

Sambandet mellan väljares kärnkraftsåsikter och partisympatier är enligt Valundersökningarna sedan valet 2010 på samma eller högre nivå än på 1970-talet och i folkomröstningen 1980. Ett rekordstarkt samband idag med andra ord. På ett motsvarande sätt visar SOM-undersökningarna med mätstart 1986 på den starkaste kopplingen mellan parti och kärnkraftsåsikt i valet 2018 och i studien 2021. Kampen om kärnkraften är på 2020-talet minst lika partipolitiserad bland

väljarna som när kampen var som hetast i valet 1976 och i folkomröstningen 1980 (Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977).

I SOM-undersökningen 2021 framgår det att opinionsförskjutningen till förmån för kärnkraften främst återfanns bland det högerkonservativa blockets sympatisörer. De rödgröna partiernas väljare ändrade sina åsikter i mindre utsträckning. Resultatet blev en tydlig skillnad i stödet för att långsiktigt använda kärnkraften. Andelen sympatisörer som 2021 är för att använda kärnkraften på lång sikt är för V 17 procent, för S 26, för MP 11 och för C 34 procent. Motsvarande andelar för L är 61 procent, för KD 67, för M 62 och för SD 66 procent. En tydligt polariserad opinionsbild med klara övervikter för att använda kärnkraften bland sympatisörer med det konservativa blocket och likaledes klara minoriteter för en fortsättning för kärnkraften på den rödgröna sidan, inklusive Centerpartiet.⁶

Valet 2022 kan bli avgörande

Kärnkraften var med och avgjorde de mycket jämna valen 1976 och 1979. Kärnkraftsanshångaren Olof Palme (S) förlorade 1976 till kärnkraftsmotståndaren Thorbjörn Fälldin (C), och lyckades inte komma tillbaka i valet 1979. Nu kan Magdalena Andersson (S) råka ut för samma öde och förlora regeringsmakten. Fast nu är rollerna omkastade i kärnkraftsfrågan. Denna gång är Socialdemokraterna mot kärnkraft medan oppositionen är för. S-regeringen står för en långsiktig avveckling av kärnkraften medan utmanaren Ulf Kristersson (M) och hans konservativa block vill använda kärnkraften, inte avveckla den.

Historiska fenomen inträffar alltid två gånger – den första gången som tragedi, den andra som fars, fastslog en gång Karl Marx (1852). Sant eller ej, något anmärkningsvärt är det dock att kampen om kärnkraften står inför en returmatch 2022, men med Socialdemokraterna i en annan ringhörna än för femtio år sedan. Att följa Marx och tala om tragedi och fars är väl att ta i, men lite ironiskt är det hela. Man kan tycka att ”Konsensus-Sverige” borde ha lyckats få till en långsiktig lösning på energipolitiken för länge sedan. Femtio år har gått utan en hållbar överenskommelse. Det är inget bra betyg för svensk politik.

Inför valet 2022 är de båda kärnkraftskoalitionerna V/S/MP/C respektive L/KD/M/SD någorlunda jämnstarka i opinionsmätningarna. En motsvarande jämnhet finns i den allmänna opinionen om kärnkraftens framtid. Kärnkraftsmotståndarnas försprång från pandemiåret 2020 försvann år 2021. Läget utjämnades med ungefär lika stort stöd för en långsiktig avveckling av kärnkraften som emot. Men om kärnkraften, som på 1970-talet, skall bli en valfråga som påverkar hur många människor röstar måste den uppfattas som en viktig fråga. Det gjorde den i valen 1976 och 1979 när kärnkraften bland flest väljare angavs som den viktigaste frågan för partivalet (se Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977; Holmberg, 1981). Så ser det inte ut sedan dess. Energi och kärnkraft har inte efter folkomröstningen 1980 varit en högt placerad fråga på väljarnas agenda. I valen har energi/kärnkraft

endast nämnts som en viktig partivalsfråga av enstaka procent bland väljarna sedan 1980-talet. Och rangordningsmässigt hamnat långt ned bland väljarnas viktiga frågor – oftast lägre placerad än bland de tio viktigaste frågorna (Oscarsson & Holmberg, 2016; Holmberg m.fl., 2020). Samma resultat har SVT/Valu-studierna på valdagen visat sedan sent 1990-tal – energi och kärnkraft lågt placerad på väljarnas rangordning av viktiga partivalsfrågor (Holmberg m.fl., 2020). Liknande utfall har återkommit i SOM-institutets mätningar av svenska folkets ”viktiga frågor eller samhällsproblem”. Energi och kärnkraft angavs som viktiga frågor av mellan 7–12 procent av de svarande på sent 1980-tal fram till 1990. Det var åren omedelbart efter olyckan i Tjernobyl. Men därefter under de senaste trettio åren har energi/kärnkraft enbart omnämnts som ett viktigt samhällsproblem av någon eller några enstaka procent bland allmänheten. I SOM-undersökningen 2021 anger 3 procent av de svarande något energi/kärnkraftrelaterat som en viktig fråga eller samhällsproblem. En viss uppgång jämfört med 2020 (0,5 procent), men fortfarande en låg andel.⁷

Om kärnkraften skall vara med och eventuellt påverka valet 2022 måste frågan upplevas som viktig av många fler väljare. Kärnkraftsfrågan behöver om inte toppa väljarnas agenda så åtminstone placera sig bland de fem-sex viktigaste frågorna. I den nationella SOM-undersökningen 2021 hamnar energi och kärnkraft först på plats 11. Med tanke på hur lätttrörliga svenska folkets åsikter om kärnkraften visat sig vara efter valet 2018 kan kanske också frågans viktighet förändras uppåt under valåret 2022. Och det kommer behövas om valet skall bli ett kärnkraftsval som 1976.

Noter

- ¹ Thomas G-son från Skövde skrev låten tillsammans med Henrik Wikström, Robert Ljunggren och Carola. Se Wikipedia sökord *Evighet (sång)*.
- ² I *Mediearkivet* Retriever för samtliga medier (251 källor) är antalet sökträffar på ordet ”Kärnkraft” klart lägre år 2020 jämfört med 2019 och 2021 – 4 899 mot 8 868 respektive 8 735.
- ³ Studierna görs inom ramen för forskningsprojektet *Den svenska Miljö- Energi- och Klimatopinionen (MEK)* vid Göteborgs universitet. Projektet delfinansieras sedan 2019 av Energimyndigheten.
- ⁴ Frågan om oro för coronaviruset (gällande den svarande själv) gav följande resultat bland svarande med en åsikt 2020/2021: Mycket orolig 16/11 procent, Ganska orolig 32/28 procent, Inte särskilt orolig 41/48 procent och Inte alls orolig 11/13 procent. Det finns ett svagt samband mellan oro för coronavirus och motstånd mot kärnkraft. Korrelationen är +0,08 år 2020 och +0,10 år 2021. Ju större oro desto mindre stöd för kärnkraft.

- 5 Resultaten i procent för avveckling/användning av kärnkraft bland personer med olika grad av oro för klimatet är följande i den nationella SOM-undersökningen 2021: Mycket orolig 56/30, Ganska orolig 36/45, Inte särskilt orolig 17/66, Inte alls orolig 9/80. En majoritet bland de mest oroliga vill avveckla kärnkraften medan en majoritet bland de minst oroliga vill använda kärnkraften.
- 6 Resultaten för andelen avveckla/använda kärnkraften långsiktigt ser ut på följande sätt i de olika partiernas sympatisörsgrupper 2021: V 73/17, S 50/26, MP 77/11, C 57/34, L 29/61, KD 17/67, M 28/62, SD 21/66.
- 7 År 2011 efter härdsmltan i Fukushima nämndes energi/kärnkraft som ett viktigt samhällsproblem av 2 procent av de svarande i den nationella SOM-undersökningen.

Referenser

- Holmberg, Sören (1981). *Svenska väljare*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören (2018). Är kärnkraftsfrågan på väg att avpolitiseras? I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red) *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (2020). Opinionsstödet för att använda kärnkraften ökar. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (2021). Kärnkraftsstrid i pandemitid. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro(?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen & Karl Branzén (1977). *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören & Kent Asp (1984). *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören, Näsman, Per, Oscarsson, Henrik & Gudmundson, Kajsa (2020). *Lyssna på väljarna*. Stockholm: SVT.
- Jönsson, Erik & Sören Holmberg (2022). *Åsikter om energi och kärnkraft*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
- Korpi, Walter (1980). Kärnkraften och politikens dimensioner. *Sociologisk forskning*, nr 3–4.
- Marx, Karl (1852). *Der Achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*, På svenska *Louis Bonapartes adertonde Brumaire*. Stockholm: Arbetarkultur 1939.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2016). *Svenska väljare*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Retriever *Mediearkivet* (2022). Stockholm.
- Vedung, Evert (1979). Kärnkraften ger ny blockbildning i politiken. *Tvärsnitt*, nr 1.
- Wikipedia (2022). Sökord *Evighet (sång)*.